

Počátky Sexuologického ústavu ve vzpomínkách jeho prvního přednosty prof. MUDr. Josefa Hynie, DrSc. a v materiálech archivu Univerzity Karlovy

Petr Weiss, Jaroslav Zvěřina, Sexuologický ústav 1. LF UK a VFN v Praze

Dne 29.11.21021 uspořádala Sexuologická společnost ČLS JEP slavnostní pracovní schůzi ke stému výročí nejstaršího univerzitního ústavu na světě, pražského Sexuologického ústavu 1.LF a VFN. Na této schůzi odezvěly referáty pamětníků, doyenů české sexuologie doc. MUDr. Jaroslava Zvěřiny, CSc., MUDr. Antonína Brzka, MUDr. Radima Uzla, prof. MUDr. Jiřího Rabocha, DrSc. a prim. MUDr. Slavoje Brichcína. Jejich referáty zmapovaly především poválečný vývoj sexuologie jako samostatného oboru reprezentovaného především právě Sexuologickým ústavem a osobnostmi s ním spjatých.

Ten, kdo se zabývá dějinami české sexuologie, musí začít především u osobnosti jejího zakladatele (a současně jejího prvního přednosty), profesora Josefa Hynieho.

Prof. MUDr. Josef Hynie, Dr.Sc. 1900-1989

Přesto, že prof.Hynie byl jako autor odborných publikací velmi plodný (byl především autorem prvních učebnic tohoto oboru), až donedávna jsme se domnívali, že se historii české sexuologie nevěnoval a své vzpomínky na její počátky nikdy nesepsal. V roce 2011 však navštívil Sexuologický ústav 1.LF UK a VFN profesor Erwin Haeberle, zakladatel a čestný ředitel Archivu Magnuse Hirschfelda při Humboldtově univerzitě v Berlíně. Sám excelentní historik se samozřejmě zajímal o dějiny našeho ústavu a jaksi mimochodem sdělil, že má k dispozici článek zabývající se historií sexuologie v Československu z pera prof.Hynieho. Název článku je Historie sexuologického výzkumu v Československu a byl uveřejněn v časopise "Sexualwissenschaft und Sexualpolitik" Berlin 1992, s. 91-117.

Z Hynieho vzpomínek na počátky Sexuologického ústavu vybíráme:

„Příznivé klima pro sexologii bylo v Praze již na začátku tohoto století, a to zejména na naší univerzitě a na její lékařské fakultě. Internista, později profesor Pelnář přeložil do češtiny Forelovu "Sexuální otázku" a mnoho let všemožně podporoval sexuologický výzkum. Ve dvacátých letech pedagog prof. Záhoř uvedl sexuální výchovu v brožuru nazvané "Výchova k rodičovství." Prof. Trýb z Lékařské fakulty v Brně v roce 1925 publikoval článek "Mužské pohlavní funkce a jejich poruchy" jako první část své práce o pohlavních nemocech a pohlavních chorobách.

Dermatovenerolog Šamberger vedl jako odborný asistent na vysoké škole v Praze přednášky na téma sexuální poruchy. Později, jako profesor dermatovenerologie a nástupce profesora Janovského, dosáhl, že byl kolega Pečírka, po výcviku v Hirschfeldově ústavu, v roce 1921 jmenován profesorem sexuální patologie. Měl na univerzitě vytvořit Ústav pro sexuální patologii. V červnu 1921 obdržel prof. Pečírka dekret, ale v lednu 1922, aniž mohl splnit svůj úkol, zemřel. Zanechal jen malou knihovnu s asi 50 knihami s nápisem "Ústav pro sexuální patologii." K rozšíření ústavu a k zahájení přednášek však nedošlo.

Nicméně existence vyhlášky z roku 1921, která opravňovala k založení Ústavu pro sexuální patologii, byla pro budoucnost důležitá. Pozůstalost knihovny prof. Pečírky byla uložena v dermatovenerologickém oddělení polikliniky. Celá věc byla ale nakonec veřejností zapomenuta.

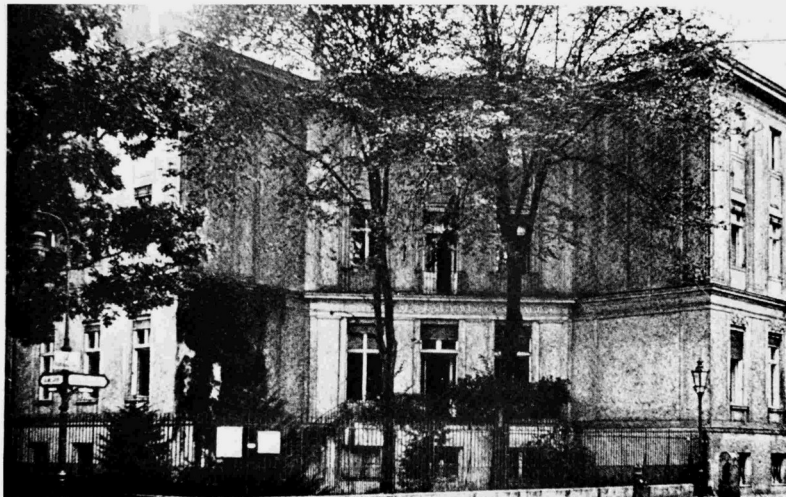
Prof. Šamberger si se mnou v roce 1927 povídal poprvé o tom, že na své klinice chtěl mít vždy sexuologa. Některé pokusy, jak toho dosáhnout, selhaly. Ocenil však mou širokou erudici a vyjádřil se, že pokud jsem pro sexuologii rozhodnutý, je připravený být mi k dispozici a přispět mi radou či praktickou pomocí.

Začal jsem tedy s teoretickou přípravou. Studoval jsem zejména Mollovu "Příručku sexuologie" a Hirschfeldovu je "Sexuální patologii", taky něco z endokrinologie a neurologie, ze kterých jsem měl dobré základy, které jsem si odnesl z kliniky prof. Pelnáře. Prof. Pelnář byl vynikající neurolog a zároveň náš první endokrinolog. Ještě předtím jsem studoval Grassetovu velkou francouzskou "Physiopathology Clinique" a Freudovu psychoanalýzu, a taky jsem se samozřejmě zabýval problémy gynekologie a andrologie.

Během studia jsem vzhledem k nutnosti zvládnout rozsáhlý materiál začínal mít pochybnosti. Tu zasáhl profesor Šamberger – informoval mě o možnosti studijní cesty do Berlína s cílem poznat aktuální stav německé sexuologie.

Na podzim 1929 jsem již byl v Hirschfeldově ústavu pro sexuologii v Berlíně.

HIRSCHFELD'S INSTITUTE FOR SEXOLOGY (1919–1933)

Hirschfeldův ústav pro sexuologii v Berlíně 1919 - 1933

V roce 1935 zemřel prof. Bukovský, vedoucí oddělení fakultní dermatovenerologické kliniky v Praze. Jeho nástupce, prof. Gawalowski sdělil profesorskému sboru České lékařské fakulty,

že na jeho oddělení se nachází knihovna, která tam nepatří. Knihy byly označeny razítkem "Ústav sexuální patologie". To byl, jak jsem již uvedl, zbytek knižního fondu prof. Pečírky.

Kolegium profesorů rozhodlo jmenovat mne správcem této knihovny. Přepřavil jsem knihy na dermatovenerologickou kliniku prof. Šambergera a zaplnil jsem nimi místnost, která byla na Šambergerovu žádost opět pojmenována jako "Ústav pro sexuální patologii". Tam jsem prováděl konzultace sexuálních problémů a v posluchárně kliniky jsem měl své přednášky na téma sexuální patologie. V přehledu přednášek na klinice a ústavu stálo: "Ústav pro sexuální patologii, prozatímní správce: profesor MUDr. Josef Hynie". To byl začátek našeho ústavu na klinice prof. Šambergera.

Prof. Šamberger v roce 1939 odešel do důchodu. Jeho nástupce prof. Gawalowski podporoval naši práci s velkou empatií a s pochopením, které prokázal již při mých prvních krocích v oblasti sexuologie. Ale Prof. Šamberger byl stále můj hlavní poradce, zejména při práci na "Úvodu do lékařské sexuologie."

Během druhé světové války byla z Všeobecné fakultní nemocnice česká dermatologická klinika, a s ní i náš malý sexuologický ústav, vystěhována. V nemocnici Na Slupi jsem dostal pokoj, kde jsem schovával knihovnu a inventář Sexuologického ústavu, který se časem rozrostl. Kromě toho jsem tam i nadále měl konzultace ohledně sexuálních poruch. Prof. Gawalowski byl jako vedoucí nemocnice Němci odvolán, a nemocnice byla dále jako pouhé nemocniční oddělení svěřena docentu Petráčkovi.

Během pohnutého období války byla veškeré vědecká práce zastavena a já měl čas na psaní knih. Tak vznikl i "Úvod do lékařské sexuologie".

Bezprostředně po druhé světové válce bylo na základě této knihy zahájeno posuzování mého jmenování jako profesora lékařské sexuologie na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1946 jsem byl jmenován (se zpětnou platností od roku 1945). Zároveň jsem byl jmenován vedoucím nezávislého Ústavu pro sexuální patologii. Od října 1946 jsme mohli začít se sexuologickou prací. Po válce jsem přesídlil s dočasným ústavem z nemocnice Na Slupi, nejdříve zpátky na dermatovenerologickou kliniku prof. Gawalowského. Tam jsem pracoval s pomocí lékařů kliniky až do přestěhování do nového ústavu v Salmovské 1.

Po přestěhování mi byli jako první lékaři přiděleni medicí Raboch a Dobiáš, pak Barták jako demonstrant, v roce 1947 pak lékaři Dr. Nedoma a Raboch jako asistenti. Začal jsem s jejich výcvikem. V jejich přítomnosti jsem vyšetřoval pacienty, pracoval s nimi, a pak, v nepřítomnosti pacientů, jsem s nimi vedl rozhovory. Postupně jsem jim svěřil různé dílčí studie. Později jsem nechal asistenty Dr. Nedomu, Rabocha a Bartáka pracovat s pacienty samostatně. V komplikovaných případech jsem jim byl k dispozici jako konzultant. Poté byli pověřeni také vědeckými pracemi, referáty na vědeckých zasedáních a publikacemi v časopisech.

Název ústavu bylo nutné změnit z "Ústavu pro sexuální patologii" na "Sexuologický ústav", protože slovo „patologie“ je u nás obecně užíváno pro patologickou anatomii, tedy pro práci s mrtvolami.“

Dále bychom rádi citovali z nedatované historické přednášky žáka prof. Hynieho, významného sexuologa MUDr. Jiřího Mellana:

„Ještě bych rád připomněl, že osamostatnění lékařského oboru sexuologie nebylo snadné. Psychiatrie nebyla této samostatnosti nakloněna. Tehdejší hlavní psychiatr docent Prokůpek i ředitel Dobíšek zastávali názor, že sexuologie je integrální součástí psychiatrie. Vyústilo to v aktivitu prof. Vondráčka, který založil 1966 komisi pro psychiatrickou sexuologii, jejíž první schůze byla 9.2.1967 a jejíž činnost udržoval prof. Vondráček i po založení společnosti sexuologické v r.1970.

Pro založení sexuologické společnosti bylo jistě významným podnětem uspořádání Symposium Sexuologicum Pragense, v červnu 1968. Je však třeba přiznat, že hlavní zásluhu

na vzniku samostatné sexuologické společnosti i nás měla svou váhou společnost gynekologická. Gynekologové uvítali koncepci sexuologické péče, která jim umožňovala zřizování gynekologicko-sexuologických ordinariátů, které se však ukázaly pro ně jako tabulkově nevýhodné.

Na tomto místě bych skončil svůj historický přehled již jen připomenutím data 5.6.1970, kdy byla v Praze na poliklinice na Karlově náměstí založena Sexuologická společnost.“

Zakládající schůze Sexuologické společnosti ČLS JEP 5.6.1970

Co nám o počátcích Sexuologického ústavu prozradil Archiv Univerzity Karlovy

Pro účely zmapování počátků Sexuologického ústavu jsme se pokusili v Archivu UK vyhledat listinné podklady dokumentující vznik našeho ústavu. Vycházeli jsem přitom především z publikace Inventář Lékařské fakulty Univerzity Karlovy (1883-1953), UK Praha 1978. Archivní materiály týkající se počátku ústavu jsme našli ve složkách:

- Protokoly prof. sboru lékařské fakulty 1921 (karton č. 2/II)
- Protokoly schůzí klinické komise 1918-30 (karton č. 4/II)
- Spisy Lékařské fakulty 1921 (karton č. 342-346)
- Spisy Lékařské fakulty 1922 (karton č. 346-348)
- Výnosy týkající se povolení řádných a mimořádných dotací ústavům a klinikám (karton č. 416)

Z nalezených dokumentů uvádíme následující, které se nám jeví jako významné pro dokladování historie Sexuologického ústavu:

- 1. Žádost prof. Pečírky na Ministerstvo školství a národní osvěty ČSR o dotaci 8000 Kč na účast na 1. mezinárodním sjezdu pro sexuální reformu v Berlíně 15. až 19.8.1921**

Text:

*Prof. Dr. Pečírka žádá za cestovní dotaci studiu sexuologického ústavu Hirschfeldova v Berlíně v obnosu 8000 korun
Ministerstvo školství a národní osvěty republiky Československé*

Nížepodepsaný hodlá v měsíci září 1921 účastniti se sjezdu I. mezinárodního pro sexuální reformu v Berlíně, jež se odbývá mezi 15 a 19 srpnem a v jehož zařizující předsednictvo byl jmenován.

Vedle toho hodlá pobýti po několik dnů a prostudovati Hirschfeldův ústav při univerzitě pražské.

*K oboum cílům určeným žádá nížeapsaný za povolení cestovní dotace K 8000,-
V Praze 8/8 1921*

Prof. Dr. Ferd. Pečírka, r. v.

2. Protokol o schůzi profesorského sboru české fakulty lékařské v Praze dne 14.11.1921, zde je složení sboru, plné významných jmen mj. prof. Janošík, prof. Hlava, prof. Kufner aj.):

Text:

Děkanství české fakulty lékařské v Praze

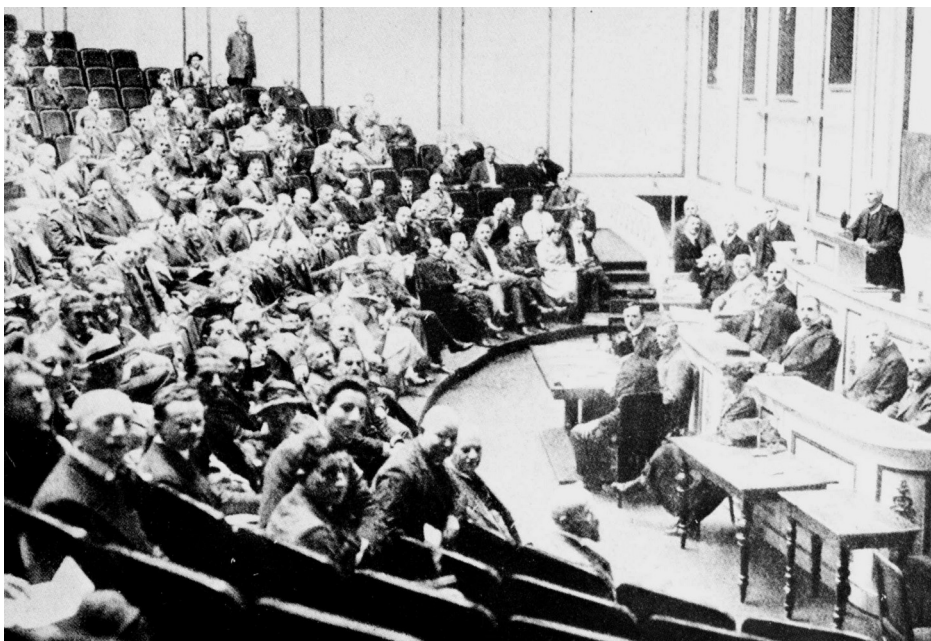
Protokol o schůzi profesorského sboru české fakulty lékařské v Praze dne 24. listopadu 1921

Předsedal děkan Prof. Dr. M. Pešina

3. A v tomto protokolu rozhodnutí o udělení cestovního stipendia prof. Pečírkovi na účast na sjezdu Ligy pro sexuální reformu v Berlíně:

Text:

26./ Profesor Dr. Ferdinand Pečírka za udělení cestovního stipendia v obnosu Kč 8.000,- k návštěvě I. Mezinárodního sjezdu pro sexuální reformu v Berlíně - Podporuje se,-

Kongres Ligy pro sexuální reformu v Berlíně v roce 1921

4. Přípis Ministerstva školství a národní světy na udělení dotace 30.000 Kč na zřízení Sexuologického ústavu ze dne 2.6.1921

Text:

Věc: Karlova universita v Praze

Lékařská fakulta – ústav sexuologický-

Mimořádná dotace na první vědeckou výzbroj

Děkanství lékařské fakulty university v Praze

Majíc zření k podanému návrhu tamního profesorského sboru a vyřizujíc přímo sem předloženou žádost prof.Dra. Ferdinanda Pečírky, ministerstvo školství a národní osvěty povoluje na první vědeckou výzbroj Ústavu pro sexuologii nově zakládaného pod vedením prof.Dra Pečírky, hlavně pak na opatření nejnmutnějších časopisů a vědeckých publikací, jakož i na opatření nejnmutnějších učebných a diagnostických pomůcek mimořádnou dotaci 30.000 korun, kterouž zemská správa politická v Praze co nejrychleji poukáže k výplatě k rukám jmenovaného profesora.

Povolení k opatření nábytku a jiného vnitřního zařízení pro řečený ústav vyhrazuje sobě ministerstvo školství a národní osvěty na dobu pozdější, jakmile budou místnosti Ústavní definitivně určeny, a očekává se vhodný rozpočtem opatřený návrh, který jest podati prostřednictvím zemské správy politické v Praze.

O tom se dává tamnímu děkanství vědět, by další neprodleně zařídilo, obzvláště pak aby ihned vyrozumělo prof.Dra Pečírku.

5. Ustanovení nového asistenta Dermatologické kliniky Všeobecné nemocnice MUDr. Josefa Hynieho ze dne 11.2.1930 a jeho platový výměr:

Věc: Dermatologická klinika – MUDr. Josef Hynie- ustanovení asistentem

Usnesení sboru profesorského per rollam

Dermatologická klinika, MUDr. Josef Hynie po asistentu Soukr.doc. MUDru Karlu Procházkovi

Patříčná remunerace roční 15.600 Korun

Z uvedených archivních materiálů tedy plyne, že za oficiální datum založení Sexuologického ústavu (resp. Ústavu pro sexuální pathologii) můžeme považovat 2.6.1921, kdy byl vydán uvedený úřední přípis Ministerstva školství a národní světy.